

УДК 339.543

П.В. Пашко, заступник Голови
Державної митної служби України

МИТНІ ІНТЕРЕСИ ТА МИТНА БЕЗПЕКА

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зовнішня політика будь-якої країни залежить від її стратегічних пріоритетів та цілей, які мають відповідати існуючим викликам та загрозам. Україна проходить складний шлях державотворення. Суттєво змінилися сприйняття України світом. Вона отримала нові можливості для реалізації власних національних інтересів у мінливому і суперечливому глобальному просторі.

В Указі Президента України „Про стратегію національної безпеки України” [1], який підписаний у лютому 2007 року, поставлені завдання з уточнення і чіткого розмежування завдань і сфер відповідальності суб'єктів забезпечення національної безпеки та щодо розробки та впровадження системи визначення та моніторингу порогових значень показників, що характеризують рівень захищеності національних інтересів у різних сферах життєдіяльності та виникнення реальних загроз національній безпеці.

Ця стратегія є базою для розробки конкретних програм, проєктів та планів заходів за складовими державної політики національної безпеки та механізмів їх реалізації і розрахована на період досягнення визначених нею цілей.

Проблема визначення та класифікації національних інтересів [2-5] та митної безпеки [6, 7] розглядалася вітчизняними вченими, але визначення поняття „митні інтереси” держави, їх взаємозв'язок зі складовими національної безпеки України – зовнішньоекономічною та митною безпеками на сьогодні відсутнє. Для реалізації Указу [1] в митній сфері необхідно визначитися щодо об'єктів та суб'єктів забезпечення митної безпеки, завдань та сфери відповідальності цих суб'єктів, критеріїв їх оцінки, механізмів забезпечення національних інтересів в митній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В умовах стрімкого розвитку суспільства, поняття „безпека” одержало досить широке розповсюдження в науковій літературі, навчальних посібниках в зв'язку з зростанням кількості небезпек і уваги до них з боку держави, громадських організацій, різних партій і рухів, науковців.

Пошук і розробка методів наукової оцінки процесів формування безпеки в окремих сферах життєдіяльності, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління, створення моделей нейтралізації і оптимізації системних, внутрішніх і зовнішніх небезпечних впливів мають місце в роботах учених Б.М. Андрушків, О.Ф. Белова, С.В. Белова, В.М. Рейця, В.П. Горбуліна, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, І.І. Дуднікової, Я.А. Жаліло, А.Б. Качинського, Л.М. Кузьменко, Е.М. Лібанової, В.А. Ліпкана, Л.М. Логачової, В.І. Мунтіяна, Г.А. Пастернака-Гаранушенка, С.І. Пирожкова, Б.В. Прикіна, П.Т. Саблука, Г.В. Теплинського, С.П. Ткачука, М.І. Фащевського, А.А. Чухно та інших.

Основною метою статті є визначення понять „митні інтереси” та системоутворюючих складових „митної безпеки”.

Зміст роботи. Одним з найважливіших національних інтересів України є її приєднання до світового процесу економічного розвитку. Нині існування держави-нації залежить від готовності знаходити адекватні відповіді на нові загрози та виклики економічного, технологічного, екологічного, демографічного й інформаційного характеру [2]. Для України реалізація національних інтересів, насамперед у сфері економіки, має супроводжуватися підтримкою національного виробника, експортними субсидіями, заміною імпортних товарів тощо, спрямованих на зміцнення зовнішньоекономічної незалежності і конкурентоспроможності потенціалу країни.

Важливу роль в реалізації цих процесів і грає митниця.

Сутністю категорії „безпека” - є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та її регіонів, що гарантовані Конституцією та законодавчими актами

України, від внутрішніх та зовнішніх загроз, яка забезпечується діяльністю державних органів по виключенню (зниженню) небезпеки та створенню безпечних умов життєдіяльності [8].

Потреби в безпеці пов'язані з прагненням і бажанням держави досягти стабільного й безпечного стану та містять у собі потреби у захисті від економічних, екологічних, технологічних, соціально-економічних та інших небезпек з боку оточуючого середовища і неупевненість в тому, що пріоритетні потреби держави та людини будуть задоволятися.

Отже, метою безпеки є комплексний і системний вплив на потенційні і реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження і виявлення та нейтралізації ризик-факторів, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку.

Економічна політика є визначальною складовою національної безпеки, її системоутворюючим чинником [9]. До її складових входять зовнішньоекономічна та митна безпеки, які направлені на забезпечення прийнятого рівня цієї безпеки та досягнення інших стратегічних цілей, пріоритетів та завдань політики національної безпеки.

Під митною безпекою можливо вважати стан захищеності національних інтересів, забезпечення та реалізація яких покладено на митні адміністрації країни, який дає можливість незалежно від будь-яких зовнішніх і внутрішніх загроз забезпечити здійснення митної справи.

Задля виконання державою своїх функцій в рамках митної політики існують заходи впливу на відповідну групу суспільних відносин (заходи тарифного та нетарифного регулювання) та специфічний інститут держави, який визначається поняттям "митна справа". Митний кодекс України [10] визначає митну справу як порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане з встановленням мита та митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики. До митної справи входять також організаційно-правові питання функціонування митних органів, на які покладено безпосереднє здійснення митної справи.

Тоді митною безпекою України є стан захищеності інтересів України в митній галузі, який дає можливість в різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз забезпечити:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів;
- в) застосування процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання;

г) проведення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань, шляхом ефективної реалізації митної справи [11].

Встановлення митно-тарифних та нетарифних заходів є складовою дій, які забезпечують зовнішньоекономічну безпеку, а виконання митних правил, порядків і процедур, у тому числі реалізуючих заходи забезпечення митної політики, справляння податків та зборів, організації протидії митним порушенням, тобто реалізація митної справи відносяться до заходів які забезпечують митну безпеку держави [10, 12]. Зовнішньоекономічна та митна безпека - це поняття, які мають взаємні пересічення, але взаємно не поглинаються.

Митна справа має внутрішньодержавну спрямованість, яка обумовлюється тим, що засоби митного регулювання, митного контролю, встановлений порядок переміщення товарів через митний кордон існують у рамках функціонування державного управління і звідси безпосередньо пов'язані з територіальною юрисдикцією держави та можуть застосовуватися лише щодо суспільних відносин, які виникли в зв'язку з перетинном товарами митного кордону України.

Оскільки, безпосередньо митна справа організується і реалізується митними органами, яким делеговано право здійснення митного контролю і митного оформлення товарів і транспортних засобів, переміщуваних через митний кордон, то вони є головним суб'єктом забезпечення митної безпеки, а об'єктом митної безпеки, тобто тим, на захист чого вона спрямована, є митні інтереси держави [13].

Якщо розуміти під економічними інтересами держави сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування, стійкий

розвиток і безпеку її економічної системи, то митні інтереси повинні визначатися поточним станом зовнішньоекономічних відносин, ступенем реалізації поставлених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку, повнотою задоволення матеріальних потреб громадян і ступенем захисту культурного середовища держави.

Митні інтереси забезпечують як зовнішньоекономічну, так і митну безпеку, але при цьому мають визначені відмінності.

До митних інтересів, захист яких забезпечує зовнішньоекономічну безпеку України як складової частини економічної безпеки, можна віднести:

- створення умов для активізації розвитку економічних суб'єктів, вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалів, підвищення конкурентноздатності національної економіки;
- упровадження діючого механізму збереження і відтворення природних, трудових, інтелектуальних, енергетичних ресурсів і основних фондів на території держави, а також економічного стимулювання найбільш ефективного їхнього використання в межах країни;
- заохочення підприємств до ефективного зовнішньоекономічного співробітництва;
- забезпечення збалансованості структури зовнішньої торгівлі з використанням прийнятих у міжнародній практиці заходів, що підвищить експортний потенціал, задовольнить потреби внутрішнього ринку, захистить вітчизняних товаровиробників і інші.

До митних інтересів, захист яких забезпечує митну безпеку України, можна віднести:

- вдосконалення механізмів захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку імпоротної продукції;
- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, прискорення товарообігу і пасажиропотоку через митний кордон;
- своєчасне і повне стягнення податків і митних зборів;
- ефективна організація боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил, їхнє запобігання і попередження;
- наближення митного законодавства до світових вимог, розвиток міжнародного співробітництва в області митної справи;
- забезпечення конфіденційності інформації щодо суб'єктів ЗЕД та їхньої діяльності;
- збільшення транзитної привабливості країни;
- недопущення ввозу на територію держави неякісних товарів, використання і споживання яких становить небезпеку для здоров'я населення;
- недопущення ввозу продукції з низьким морально-етичним змістом, що пропагує міжнаціональні конфлікти, сепаратизм і ін.

Поняття „забезпечення митної безпеки” необхідно розглядати в рамках створеної системи захищеності національних та митних інтересів держави як здатність управлінських рішень протидіяти можливим небезпекам у митній галузі.

Сутність самого поняття „безпека” полягає у можливості або здатності протистояти різноманітним небезпекам, загрозам, викликам, впливам чи ризикам.

Всі вищезазначені складові необхідно розглядати комплексно, тому що небезпека визначається сукупністю реальних або потенційних факторів, явищ, подій, процесів, які можуть здійснити негативний вплив та спричинити будь-яку шкоду або збиток, створити загрозу для нормального функціонування держави та її регіонів в основних її сферах та видах діяльності.

Об'єднання системоутворюючих ознак безпеки можна представити у вигляді складної словесної конструкції.

Для стабільного функціонування держави і її регіонів в основних сферах і видах діяльності, у тому числі в митній галузі, необхідно забезпечувати захист від небезпек. Кожна небезпека має своє джерело. Цим джерелом можуть бути явища, процеси, об'єкти і суб'єкти, властивості, умови і фактори, що утримують або впливають у собі (а за певних умов самі по собі або в різних сукупностях) і виявляють у визначеній формі ворожі наміри, шкідливі властивості, деструктивну природу й інші

загрози. При цьому загрози можуть бути технічного, економічного, інформаційного, соціального й іншого характеру в різних сферах і видах діяльності. Загрози конкретизуються у вигляді викликів - відповідних форм прояву і способах впливу, що приводять до фактичних або можливих негативних наслідків, економічної, соціальної або будь-якої іншої шкоди, збитку або втрат, що можуть відбутися або відбуваються з визначеною імовірністю (ризиком).

Митна небезпека, загрози, виклики, негативний вплив, ризик, наслідки та шкода є системоутворюючі ознаки митної безпеки. Використавши конкретизовані їхні визначення, можна визначити їх взаємозв'язок в митній безпеці.

Небезпека виявляється у вигляді загроз різного характеру, при можливій реалізації яких можуть відбутися несприятливі події або процеси.

Прояви небезпеки класифікуються за походженням (природні, техногенні, антропогенні, біогенні, екологічні, економічні, соціальні і соціогенні); за впливом на людину (механічні, фізичні, біологічні, психофізіологічні, економічні, соціальні); за сферами та видами діяльності людини; за ступенем небезпеки (реальна і потенційна); небезпеку прямої та опосередкованої дії та багато інших [14].

Прояви митної небезпеки можливо віднести до економічних, соціальних, реальних та потенційних, прямої та опосередкованої дії.

Саме поняття "небезпека" пов'язане з поняттям "загроза".

Загроза — це те, що загрожує не тільки людині, але і суспільству та державі в цілому. Отже, профілактика та захист від них — актуальна гуманна та соціально-економічна проблема, у вирішенні якої держава не може бути не зацікавлена.

Під „загрозою” можливо розуміти — конкретну чи безпосередню форму небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність, що характеризується сукупністю несприятливих умов і факторів у відповідних сферах і видах та конкретизується відповідною формою прояву і способом впливу, наслідки якої можуть заподіяти будь-якої шкоди [14].

Зовнішніми і внутрішніми загрозами, які впливають на стан реалізації митної справи, можуть бути різні критичні ситуації (стан війни, стихійні лиха, страйки), довготривалі важкі економічні ситуації, надзвичайні ситуації, різні, у тому числі діаметрально протилежні економічні інтереси України та інших держав, обмежувальні та протекціоністські дії як держав, так і окремих фінансових груп та ін.

Неякісне врахування загроз веде до зниження темпів росту національної економіки, зупинки виробництва, втрат бюджету, втрати транзитної привабливості України, незважаючи на вигідне географічне розташування, втрати зовнішньоекономічних переваг, ввозу неякісних товарів, використання і споживання яких становить небезпеку для здоров'я та безпеки населення, неконтрольований вивіз стратегічно важливих товарів з території України, ввіз продукції з низьким морально-етичним змістом та таким, який пропагандує міжнаціональні сутички, сепаратизм та ін.

Митні загрози є результатом протиріч, що мають місце і формуються в самому суспільстві, в зовнішньоекономічних сферах і видах політичних та економічних відносинах, в регіонах, в природних та інших явищах, тощо, тому нагальною є потреба виявлення причин цих протиріч з метою попередження та досягнення стану безпеки. Причини небезпеки — це протиріччя, які приводять до загроз, та в результаті їх прояву набувають якісно суттєвого характеру.

Тому діяльність митної служби повинна базуватись на аналізі причин та проявів митної небезпеки, які приводять до загроз в зовнішньоекономічній діяльності, та відповідно прийняття заходів щодо ліквідації або локалізації цих причин. Як аналогію можливо навести роботи Нобелівських лауреатів 2005 року Ф.Кюдланда та Е.Прескотта, які досліджуючи тимчасову стійкість економічної політики і рушійних сил економічних циклів, дійшли висновку щодо необхідності постійного перегляду параметрів економічної політики держави під економічну ситуацію в країні яка сформована, що в остаточному підсумку дає субоптимальні результати в порівнянні з тими, котрі були би досягнуті, якби держава діяла за раніше встановленими "правилами".

Загрози тісно пов'язані з такими поняттями як виклик та вплив.

Виклик — це такий прояв загрози, який вимагає реагування з метою попередження або зниження можливої шкоди. Іншими словами — це критична точка загрози, що потребує відповідного реагування суб'єктів державного управління безпекою держави, а саме Держмитслужбою України, яка покликана на організацію роботи підпорядкованих їй митних органів.

Визначення "впливу" ґрунтується на уявленні про існування залежності між величиною дії будь-якого шкідливого фактора на об'єкт, що розглядається, з негативним ефектом від його дії. Впливи можуть мати різну тривалість у часі (разовий вплив, безперервну, періодичну) і різний просторовий масштаб (локальний, регіональний, глобальний), походження. Для їхньої оцінки встановлюються критерії, що враховують як природу шкідливого впливу, так і ступінь його небезпеки для того або іншого об'єкта.

Кількісною величиною митного виклику є ризик у виді визначеної оцінки діючої небезпеки або імовірності реалізації потенційної загрози в митній галузі з погляду небажаних наслідків.

Прогнозувати і розрахувати ризик як багатокomпонентну величину, можливо за допомогою методів кількісного аналізу, статистичних і імітаційних моделей, аналітичним методом, за допомогою експертних оцінок, аналізу чутливості (критичних значень) і іншими методами.

Кількісною величиною митного ризику можливо вважати кількісну оцінку діючої небезпеки та імовірність реалізації потенційної митної небезпеки в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях, умовах зовнішнього характеру та дії їх негативних наслідків; усвідомлену можливість виникнення події з небажаними наслідками.

З поняттям „виклик” тісно зв'язане поняття „школа”. Якщо виклик - це подія з реалізованим або можливим негативним відхиленням, то школа є дійсним, фактичним або можливим негативним явищем. Через школу реалізується ризик, здобуваючи конкретні вимірювані економічні риси.

Школа — визначається як економічна, кількісна категорія, що виражає вартість утрат, збитку, проведених заходів або робіт і т.п. У самому загальному визначенні „школа” — це оцінені наслідки.

При цьому школа може виникати як результат об'єктивних викликів, так і як результат викликів у формі відповідних дій (бездіяльності) органів державної влади.

Митна „школа” - це фактичні або можливі економічні і соціальні втрати, що виникають у результаті різних подій, явищ, дій у митній галузі.

Наведемо кілька прикладів, що показують взаємозв'язок системоутворюючих митної безпеки.

Джерелом небезпеки переміщення товарів через митний кордон держави з приховуванням від митного контролю є митний оператор, що у К* випадках із 100 виявляє протиправні наміри порушити митні правила, загроза яких проявляється у формі подачі митному органу документів зі свідомо неправдивими даними, що впливає на структуру внутрішнього ринку товарів, має негативні наслідки для вітчизняних виробників і наносить шкоду державі у виді несплати податків (табл. 1).

Таблиця 1.

Небезпека	Джерелом небезпеки переміщення товарів через митний кордон держави з прихованням від митного контролю є митний оператор
Ризик	який у К* випадках з 100 митних оформлень
Загроза	виявляє протиправні наміри порушити митні правила, загроза яких здійснюється
Виклик	у формі подачі митному органу документів із свідомо неправдивими даними,
Вплив	що впливає на структуру внутрішнього ринку
Негативний наслідок	має негативні наслідки для вітчизняних виробників
Школа	і наносить шкоду державі у вигляді несплати податків.

Також, для прикладу можна сказати, що митна адміністрація є одним із джерел небезпеки

припинення функціонування центральної бази даних митних органів, що траплялося К разів за N років, що виявляє деструктивні властивості у вигляді відсутності фінансування на придбання нових серверів, що впливає на функціонування електронної системи митних органів і призводить до тимчасової зупинки митного оформлення, внаслідок чого наносяться збитки суб'єктам ЗЕД і бюджету (табл. 2).

Таблиця 2.

Небезпека	Митна адміністрація є одним із джерел небезпек припинення функціонування центральної бази даних митних органів,
Ризик	що траплялося К разів за N років,
Загроза	яка виявляє деструктивні властивості,
Виклик	у вигляді відсутності фінансування на придбання нових серверів,
Вплив	що впливає на функціонування електронної системи митних органів
Негативний наслідок	і призводить до тимчасової зупинки митного оформлення,
Шкода	внаслідок чого наносяться збитки суб'єктам ЗЕД і бюджету .

На цьому прикладі можна також показати, як для однієї небезпеки – виходу з ладу ЦБД – може існувати кілька джерел і кілька загроз з відповідними викликами: поломка елементної бази, припинення електропостачання, поява нового електронного вірусу, диверсія, некомпетентні дії обслуговуючого персоналу та ін.

Діяльність митної служби повинна базуватися на постійному аналізі причин і наслідків проявів митної небезпеки, що приводять до загроз зовнішньоекономічній та митній діяльності і, відповідно, вживанню невідкладних заходів щодо ліквідації або локалізації цих причин.

На думку авторів митна безпека повинна характеризуватися певними показниками, згідно яких будуть розраховуватися критерії оцінки митної безпеки, а саме:

стан захищеності митних кордонів;

співвідношення розміру (частини) внесення в державний бюджет податків і зборів митними органами в загальному обсязі доходів бюджету до визначеної критичної частини;

повнота внесення цієї частини;

стан реалізації і застосування митно-тарифного і нетарифного регулювання;

простота організації міжнародної торгівлі;

простота процедур переміщення товарів через митний кордон;

стан зміни стандартів керування;

рівень оновлення інформаційних технологій;

повнота митного оформлення і застосування митних процедур;

стан обліку встановлених ризиків під час здійснення митного оформлення;

рівень реалізації результатів контролю й обліку ризиків;

стан визначення бази нарахування митних платежів;

відношення суспільства до митної служби;

рівень товаро- і пасажиропотоків через митний кордон;

стан транзитних перевезень по території країни;

дієвість угод про співробітництво в митній справі;

стан організації навчання і керування кадрами;

рівень впровадження інновацій і використання сучасних технічних засобів;

величина ліквідованої або недопущеної шкоди від контрабанди та порушень митних правил;

стан і рівень реалізації протидії митному шахрайству;
дієвість кампаній по зв'язках із громадськістю;
ступінь захисту митної інформації;
рівень впровадження електронних технологій;
рівень дотримання стандартів поширення інформації й інші [15, 16].

Порогові значення критеріїв митної безпеки свідчитимуть про потенційні загрози, які існують у певний час для ефективного здійснення митної справи.

Чітко визначивши складові частини оцінки діяльності митних органів по реалізації митної справи, можливо визначити стан митної безпеки, що досягається шляхом ефективної реалізації митної справи в цілому по країні.

Ця оцінка може стати основою для підготовки аналітичних матеріалів і пропозицій уряду для корекції його діяльності в митній галузі і базою під час розробки плану дій митної адміністрації.

Кількісне вимірювання рівня митної безпеки потребує використання великого комплексу індикаторів, які дають підстави для висновків щодо задоволення вище перерахованим критеріям. Конкретний набір цих індикаторів повинен визначатися в ході аналізу в рамках кожного з напрямків [17, 18].

Так, наприклад, Всесвітній банк для визначення економічної привабливості держави експертним шляхом розраховує критерій простоти організації міжнародної торгівлі як оберненопропорційну залежність обсягів експорту країни від загальних витрат часу на проведення внутрішньодержавних експортних процедур. Банк вважає, що при запобіганні бюрократичних елементів, як основної причини затримок експортних операцій, окрема держава по показнику простоти організації міжнародної торгівлі зможе підвищити свою митну привабливість.

Митна служба України вже сьогодні зробила значні кроки щодо моніторингу митної діяльності й оцінці ефективності роботи митних органів, за допомогою якісної обробки потужних інформаційних масивів, що заснована на нормативно затверджених методиках. Її оцінки (добре, задовільно, незадовільно) фактично є показниками таких вищезгаданих критеріїв, як стан визначення бази нарахування митних платежів, повнота митного оформлення і застосування митних процедур, стан і рівень реалізації протидії митному шахрайству й інших.

Тоді, наприклад, оцінка якості роботи митних органів щодо мінімізації можливості порушення митних правил у формі дій, спрямованих на недопущення переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю, буде складовою частиною системи забезпечення митної безпеки.

Показниками забезпечення митної безпеки в частині параметрів роботи конкретного митного органу поряд із традиційними показниками збору податків у бюджет і стану боротьби з митними порушеннями можуть бути рівень професійної підготовки і охорони праці, трудова і виконавча дисципліна, забезпечення продуктивності технічних і транспортних засобів, порушення технологій митного оформлення і стан забезпечення режиму таємності, робота з кадрами й участь у суспільній роботі, кількість оброблених документів і розроблених або удосконалених технологій і багато чого іншого. Основна справа в необхідності індикатора і його "вазі" у загальній системі показників.

Висновки. Визначення понять „митні інтереси”, „митна безпека” та її системоутворюючих ознак (митних небезпек, загрози, виклику, впливу, ризику та шкоди) обумовлює можливість більш детального розкриття системи понять, пов'язаних з зовнішньоекономічною та економічною безпекою, а також визначити чітку систему дій суб'єкта забезпечення митної безпеки – митної служби держави та інших державних органів у напрямку попередження та ліквідації причин виникнення митних загроз.

Розробка критеріїв оцінки митної безпеки повинна стати важливим науковим завданням. Під час втілення в життя митної політики необхідно розглядати діяльність державних органів в рамках єдиного інституціонального механізму, спрямувавши їх на виконання конкретних завдань у цій сфері, з єдиною метою – забезпечення національної безпеки та захисту національних: інтересів своєї держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 12.02.07 №105/2007.
2. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України – К:Стратегічна панорама, 2005, №3.
3. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки. – К:Стратегічна панорама. – 2004, №3. – с.15-24.
4. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. – К:Текст,2003. – 600 с.
5. Пирожков С.І. Пріоритети у сфері безпеки і оборони України формування сучасних механізмів попередження загроз та викликів на початку XXI століття. Актуальні проблеми реформування сфери безпеки і оборони України: Матеріали міжнародної конференції (Київ, 11-12 травня 2005 р.)К:НІПМБ, ДСАФ-с дод. Англ., 2005.-192с., с. 13-18.
6. Пашко П.В., Наумич Ю.С. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2005, №3, – с. 3-7.
7. Бережнюк І.Г. Митна безпека: визначення основних показників. - Дн.: Вісник АМСУ, №4 (32), 2006. – с.3-8.
8. Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р № 964-IV;
9. Белов О.Ф. Економічна безпека в стратегії реформ. – <http://www.niss.gov.ua/book/belov/6.htm/>
10. Митний кодекс України та нормативно правові акти, що регулюють його застосування: Зб.док./Упоряд.:П.В. Пашко, В.П. Наumenко. – К: Знання, 2004.- 1173 с. – (Митна справа в Україні).
11. Пашко П.В., Пісной П.Я. Митна політика та митна безпеки України. К: Фінанси України, №1, 2006.-с. 74-85;
12. Пашко П., Демченко В., Павлюк В. Заходи митно-тарифного регулювання як складова реалізації митної політики України. - Дн.: Вісник АМСУ, 2005, №4(28). – с.3-7.
13. Пашко П.В. Інституційний механізм реалізації митної політики. - К: Фінанси України.- 2004, №11 (108). –с. 153 – 155.
14. Миценко І.М. Організаційно-економічний механізм регулювання безпеки життєдіяльності. – Донецьк: рукопис дисертації ден, 2004.- 455с.;
15. Пашко П.В. Щодо концепції реформування та модернізації Державної митної служби України як обов'язкового елементу на шляху формування митної політики держави.- Дн.: Вісник АМСУ.- 2004, № 2(22), с.18-29.
16. Пашко П.В., Полонський О., Христенко О. Адаптація митного законодавства України до світових стандартів – шлях підвищення митної безпеки держави. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2005, №3. – с. 100-104.
17. Пашко П.В., Скороход О.І. Оцінка митної безпеки держави. - К: Фінанси України.-2005, №2 (111), - с.101 – 105.
18. Жаліло Я.А. Проблеми визначення економічної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України // Матеріали Міжнародн.науч.-практ.конф. “Проблеми обеспечения экономической безопасности” (Донецк, 23-24 ноября 2001 г.). – Донецк: РИА ДонНТУ. – 2001. – с. 27-28.